

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ КІБЕРШАХРАЙСТВАМ: АНАЛІЗ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

PECULIARITIES OF POLICE TRAINING WITH THE METHOD OF CYBER SECURITY: ANALYSIS AND OPTIMIZATION

Балановський Р.А., аспірант кафедри кримінально-правової політики
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Наукову статтю присвячено проблемним аспектам особливостей професійної підготовки поліцейських для протидії кібершахрайствам та найбільш ефективним превентивним заходам, які могли б вчинятися та вчиняються поліцейськими з метою запобігання кібершахрайствам.

Проведено аналіз програм підготовки поліцейських до здійснення ними повноважень з протидії кібершахрайству, виокремлено найбільш ефективні заходи запобігання кібершахрайству, підкреслена необхідність реформування системи освіти поліцейських.

Актуальність полягає у збільшенні показників динаміки вчинення кібершахрайств, необхідності реалізації правоохоронної функції держави шляхом запобігання та протидії вчинення кібершахрайств та необхідності впровадження нових стандартів при навчанні поліцейських, що протидіють або будуть протидіяти кібершахрайствам, шляхом зміни навчальних програм, підвищення ефективності службової підготовки для діючих поліцейських, проведення тренінгів та інших навчальних занять як ефективного засобу запобігання кібершахрайствам.

Кібершахрайства є природно-латентним видом кримінальних правопорушень, оскільки зазвичай саме потерпілі не повідомляють про вчинення кримінального правопорушення, саме тому найбільш ефективно їм протидіяти можна лише шляхом запобігання вчиненню таких кримінальних правопорушень. Разом з цим, на мою думку, професіоналізм та обізнаність осіб, що здійснюють правоохоронну функцію держави у контексті протидії кібершахрайствам – це найбільш ефективний чинник, що призводить до успішної боротьби з таким видом кримінальних правопорушень.

У статті також акцентовано увагу на необхідності впровадження державно-приватного партнерства між Національною поліцією та майданчиками інтернет-торгівлі, соціальними мережами, користувачі яких найчастіше стають жертвами кібершахрайств. Разом з цим, підкреслено і необхідність ефективної взаємодії державних органів, тобто внутрішньо-державного співробітництва.

Також стаття ґрунтується на реальному досвіді автора після проходження первинної професійної підготовки як поліцейського та здійснення діяльності з розслідування шахрайств.

Ключові слова: кібершахрайство, професійна підготовка, запобігання кіберзлочинності, протидія кібершахрайствам, підготовка поліцейських.

The scientific article is devoted to the problematic aspects of the specifics of professional training of police officers to counter cyber fraud and the most effective preventive measures that could be and are being taken by police officers in order to prevent cyber fraud.

An analysis of police training programs for the exercise of their police powers to counter cyberfraud was carried out, the most effective countermeasures against cyberfraud were singled out, and the need to reform the police education system was emphasized.

The relevance lies in the growing number of cyber frauds, the need to implement the law enforcement function of the state by preventing and countering the commission of cyber frauds the need to introduce new standards in the training of police officers who are or will be combating cyber fraud by changing training programs, increasing the effectiveness of training for active police officers, conducting trainings and other educational activities as an effective means of preventing cyber fraud.

Cyber fraud is a latent type of criminal offense, that is why it is possible to combat it most effectively only by preventing the commission of such criminal offences. At the same time, the professionalism and awareness of persons exercising the law enforcement function of the state in the context of combating cyber fraud is the most effective factor that leads to a successful fight against this type of criminal offenses.

The article also focuses on the need to implement a public-private partnership between the National Police and sites whose users most often become victims of cyber fraud.

Also, the article is based on the author's real experience after completing initial professional training as a police officer and conducting fraud investigation activities.

Key words: cyber fraud, professional training, prevention, resistanse cyber fraud, police training.

Сьогодні ми живемо у епоху стрімкої діджиталізації усіх сфер нашого життя. Від державних послуг до інтернет-маркетплейсів, від онлайн-знайомств до оплати комунальних послуг, від онлайн-кінотеатрів до інтернет-газет. Відповідно, складно переоцінити вплив мережі Інтернет на наше життя. Але поряд з цим, злочинність як явище також діджиталізується та прогресує. Відповідно, і держава, реалізуючи правоохоронну функцію, здійснює заходи з протидії злочинності, ставлячи собі за мету підвищити ефективність таких заходів.

Відповідно до офіційної статистики Офісу Генерального прокурора, за період з січня по липень 2021 року, кількість облікованих кримінальних правопорушень дорівнювала 221403, зокрема 17647 кримінальних правопорушень, передбачених статтею 190 ККУ, тобто шахрайств. За той самий період 2023 року, кількість облікованих кримінальних правопорушень дорівнювала 302578, зокрема 51207 шахрайств. Тобто при зростанні кількості облікованих кримінальних правопорушень за два роки на 26.8%, кількість облікованих шахрайств за

той самий період збільшилась на 290.2%. Хоча складно говорити, яка саме кількість таких кримінальних правопорушень вчинена з використанням мережі Інтернет або безпосередньо у соціальних мережах (оскільки при внесенні відомостей у єдиний державний реєстр досудових розслідувань уповноважені особи не завжди належним чином ставлять відповідні відмітки), цифри та тенденції незадовільні.

У цьому контексті важливо аби держава належним чином реалізовувала правоохоронну функцію. У тому числі, як шляхом запобігання таким злочинам, так і шляхом їх належного розслідування. У статті пропонується дослідити шляхи та способи покращення підготовки осіб, чия діяльність спрямована на запобігання та розслідування відповідних злочинів, тобто співробітників сектору превенції національної поліції, інспектори кіберполіції, дізнавачів, слідчих Національної поліції.

Вказане питання вивчали такі науковці: О. О. Юхно, О. Д. Царьов, А. В. Рейнгольд, М. І. Саєнко, О. М. Бодунова, Б. М. Головін. Проте проблема підготовки поліцей-

ських з здійснення заходів щодо протидії кібершахрайствам на сьогодні є недостатньо вивченою.

На сьогодні в Україні відповідно до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України [1] є два цілісних шляхи підготовки поліцейських: навчання у закладі освіти зі специфічними умовами підготовки, коли особа є курсантом та проходження особою первинної професійної підготовки на базі спеціального закладу. Разом з цим, відповідне положення також визначає поняття службової підготовки як системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності. Тобто фактично навчання майбутніх поліцейських має здійснюватися з урахуванням всіх викликів, з якими вони можуть стикнутися у майбутньому. Разом з цим, підвищення професійної готовності до виконання службових завдань – один з обов'язків вже діючого поліцейського. Тобто необхідність втілення сучасних підходів у навчальному процесі, опанування поліцейськими найсвіжіших знань про правопорушення обумовлені необхідністю ефективно виконувати поліцейські повноваження.

Види превентивної поліцейської діяльності поділяються на загальну та індивідуальну. Загальна превентивна діяльність передбачає собою профілактичні заходи, що здійснюються на всій території України або в її окремому регіоні, на підприємстві, в установі, організації незалежно від форм власності, серед групи населення. Тобто, завданням його виду превентивної діяльності є проведення лекцій, які спрямовані на вирішення гострих питань (зокрема: наркоманія серед неповнолітніх, пияцтво, домашнє насильство) з громадянами, адміністрацією навчальних закладів, представниками трудових колективів; проведення практичних занять, тренінгів, які допоможуть сформувати відносини між працівниками превентивної поліції і громадянами на засадах співпраці і взаємодопомоги.

До індивідуальної профілактики належать профілактичні заходи, що здійснюються стосовно конкретної особи. До них належать: ознайомлювальні, попереджувальні, виховні бесіди за місцем проживання чи роботи; бесіди з родичами, сусідами особи, схильної до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення; у межах компетенції – допомога у працевлаштуванні, дозвіллі, встановленні соціально корисних контактів; відвідування за місцем проживання, з'ясування умов проживання, негативних чинників, що спонукають особу до протиправної поведінки; сприяння у вирішенні соціальних проблем, ініціювання перед органами місцевого самоврядування, відповідними службами питання надання необхідної соціальної, медичної, психологічної допомоги [2].

Превентивна діяльність здійснюється поліцейськими в процесі профілактики та запобігання вчиненню правопорушень, в ході реалізації профілактичного контролю стосовно додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, організації роботи дозвільної системи тощо. Перелік превентивних заходів поліцією на цьому не обмежується, він є невичерпним та необмеженим [3, с. 130].

На нашу думку, для того, аби ефективно здійснювати превентивні заходи, у тому числі пов'язані з протидією та запобіганням вчиненню кібершахрайств, необхідно аби особи, що здійснюють відповідні заходи, мали відповідні навички. На сьогодні у навчальні програми ані курсантів, ані слухачів не включені дисципліни, що пов'язані з протидією кібершахрайствам та безпосередньо на це спрямовані, хоча актуальність та необхідність такого рішення зумовлена зростаючою кількістю таких правопорушень. Важливим є також те, що кібершахрайства – мають особливості у порівнянні з іншими кримінальними правопорушеннями. Варто погодитися із думкою науковців,

які вказують, що цей вид шахрайства «є результатом еволюції традиційного шахрайства, оскільки деякі його види зустрічаються в Інтернеті без будь-яких серйозних змін в методиці реалізації злочинного замислу; з іншого боку – це якісно нова група кримінальних правопорушень, оскільки при схожості методів реалізації, конкретні способи мають істотні відмінності» [4, с. 41].

Безумовно, підвищувати кваліфікацію в ході підготовки фахівців шляхом залучення відповідних спеціалістів необхідно і під час здійснення службової діяльності та безпосереднього виконання поліцейських повноважень, але не завжди є час саме на теоретичну підготовку, аналіз дій злочинців, тенденцій, трендів вчинення кібершахрайств.

На нашу думку, однією з основних проблем при підготовці поліцейських, чия діяльність спрямована на превентивні заходи з метою протидії кібершахрайствам, на мою думку, є негнучкість навчальних програм (планів). Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції визначає, що навчальні програми розробляються кадровим підрозділом центрального органу управління поліції, погоджуються із заінтересованими структурними підрозділами центрального органу управління поліції та затверджуються керівництвом МВС. Це досить забюрократизована процедура, що виключає необхідну гнучкість і можливість своєчасно змінювати навчальні програми враховуючі виклики сьогодення, зокрема і у контексті вивчення кібершахрайств та способів протидії ним.

Разом з цим, О. Д. Царьов наголошує саме на методах побудови навчання та підвищення кваліфікації осіб, що здійснюють підготовку до поліцейської діяльності. Наприклад, в ході дослідження ефективних способів майбутньої адаптації поліцейських до умов несення служби, під час занять широко застосовувалися методи ситуацій, випадків та мозкового штурму, що дозволили майбутнім правоохоронцям найбільш повно оцінити шляхи вирішення проблеми та здійснити аналіз її причин [5, с. 166–170].

Однією з проблем є також відсутність належного співробітництва між неурядовими громадськими організаціями та поліцією. На нашу думку, було б доцільно використовувати комунікаційні можливості громадських організацій для того, аби найбільш ефективно доносити потенційним жертвам кібершахрайств, у тому числі з вразливих верств населення, що безпосередньо і часто взаємодіють з неурядовими громадськими організаціями і часто стають жертвами кібершахрайв (внутрішньо-переміщені особи, особи, чий родич перебувають у полоні, військові та інші), небезпеку стати жертвою кібершахрайства. Отже поліцейські в ході службової підготовки могли б використовувати знання спеціалістів, яких навіть на платній основі могли б залучати такі організації.

Можна у цьому контексті говорити й про співробітництво між органами державної влади. Наприклад, Радою національної безпеки і оборони України разом з Національним банком України реалізовується проект з протидії кібершахрайству у фінансовому секторі. Мова йде про боротьбу з фішингом як одним з видів кібершахрайств. В проект окрім РНБОУ та НБУ залучені інтернет-провайдери, які обмежують доступ до підозрілих доменів, що на мою думку є чудовим прикладом партнерства між державою та соціально-відповідальним бізнесом [6].

Іншою проблемою для протидії кібершахрайствам у контексті недостатньої обізнаності поліцейських є невелика увага до вивчення феномену кібершахрайства як такого. Адже такі злочини, як правило, досить латентні, вчинені професійно, злочинці знають ефективні шляхи протидії досудовому розслідуванню таких правопорушень. Відповідно, поліцейські мають володіти найсучаснішими методиками розслідування кібершахрайств. А тут вже постає проблема організації освітнього про-

цесу та службової підготовки поліцейських. Симбіоз теорії і практики для ефективного здійснення повноважень по протидії, зокрема по розслідуванню кібершахрайств є вкрай важливим. Але навчальні програми слухачів, що проходять первинну професійну підготовку, передбачають за майже пів року навчання тонкощів роботи поліцейського (у тому числі такій необхідній для здійснення ефективно профілактики кібершахрайств комунікації, знання організації роботи поліцейських підрозділів та особливостей криміногенної ситуації), передбачений 1 тиждень практичних занять, що видається недостатнім [7].

Також, ключовим елементом у побудові ефективної моделі протидії є підвищення рівня знань про кібершахрайства безпосередньо серед поліцейських. Вище було зазначено про необхідність залучення в рамках співробітництва між поліцією та громадянським суспільством спеціалістів, що предметно розуміються на кібербезпеці та знають ефективні способи протидії кібершахрайствам, мають змогу ефективно прокомунікувати відповідну інформацію з усіма заінтересованими особами, в тому числі представниками місцевого самоврядування. Отже, доцільно було б на базі поліцейських підрозділів для діючих поліцейських в рамках службової підготовки проводити лекції стосовно особливостей запобігання, розслідування кібершахрайств, ефективних шляхів їх розслідування та можливостей чітко доносити інформацію людям.

Разом з цим, під час здійснення підготовки майбутніх поліцейських на практиці відсутнє залучення таких спеціалістів до навчальних занять. Хоча до прикладу спеціалісти з банків або торговельних майданчиків безпосередньо були б зацікавлені у проведенні такої просвітницької роботи серед майбутніх поліцейських, адже це прямо впливає на коректну взаємодію користувачів їхніх послуг з їхніми продуктами.

Висновки. Збільшення вчинення шахрайств, у тому числі у мережі Інтернет, обумовлене діджиталізацією суспільства, що зумовлює необхідність посилення заходів протидії кібершахрайствам з боку держави. Одним з найефективніших напрямків протидії є саме підготовка поліцейських, які могли б ефективно протидіяти вчиненню кібершахрайств до їх вчинення, здійснюючи профілактику та під час вчинення або після них, ефективно здійснюючи досудове розслідування та використовуючи сучасні методи та практики розслідування таких злочинів.

Але в процесі підготовки поліцейських, як первинної, до моменту виконання ними поліцейських повноважень, так службової, вже під час виконання, постає багато питань до ефективності навчальних програм та організації процесу службової підготовки. Тут і негнучкість навчальних програм з невеликою автономією закладів вищої освіти, і незалучення до процесу навчання фахівців з практичних підрозділів, що безпосередньо протидіють кібершахрайствам на різних рівнях, і нерозповсюджене залучення фахівців сайтів або майданчиків, на яких найчастіше кібершахрайства відбуваються, а також відсутність належної та ефективної взаємодії між органами державної влади у питанні протидії кібершахрайствам, особливо враховуючи їх величезну кількість.

Разом з цим, на мою думку, сама концепція освіти має змінитися. Фактично, поліцейських вчать розкривати та розслідувати правопорушення, хоча вектор запобігання набагато більш ефективніший. Є програми, які реалізуються, зокрема у державно-приватному секторі та показують свою ефективність, тож необхідно залучати відповідних фахівців, змінювати підходи та налагоджувати комунікацію з населенням, що зумовить як підвищення довіри до поліцейських загалом, так і дозволить ефективно протидіяти вчиненню кібершахрайств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ МВС «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» від 26.01.2016 № 50, електронний ресурс, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 19.06.2024).
2. Джафарова О. В. Коментар статті 29. Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін.; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.
3. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князєв та ін.; передм. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 106 с.
4. Криміналістична профілактика економічних злочинів: Науково-практичний посібник / Кол. авт.: С. В. Великанов, А. Ф. Волобуєв, В. А. Журавель та ін. Х.: «Харків юридичний», 2006. 236 с.
5. Підготовка до професійної адаптації майбутніх правоохоронців у вищих навчальних закладах МВС України, О. Д. Царьов, монографія, 2016, 231 с.
6. Стартував проєкт із протидії кібершахрайству у фінансовому секторі, електронний ресурс, сайт Національного банку України, режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuvav-proyekt-iz-protidii-kibershahraystvu-u-finansovomu-sektori>, (дата звернення: 19.06.2024).
7. Наказ МВС «Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліцію» від 16.02.2016 №105, електронний ресурс, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text> (дата звернення: 19.06.2024).